

2. Багрій К. Л. Деякі особливості аналізу ефективності використання трудових ресурсів. *Чернівецький торговельно-економічний інститут*. 2017. Випуск I-II (65-66). С. 344-350.

3. Акулов М. Г. Економіка праці і соціально трудові відносини: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 328 с.

4. Голобородько Б. Ю., Лашкун Г. А., Шахно А. Ю. Основні напрямки підвищення ефективності праці трудових ресурсів підприємства. *Економічний аналіз*. 2014. Випуск № 3. Том 15. С. 237-245.

5. Мельник Т. Г. Ефективність праці: методи вимірювання продуктивності праці та її оплати. Теоретичні та прикладні питання економіки: збірник наукових праць. К.: видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2005. Випуск 7. С. 291-296.

6. Линенко А. В. Сутність й аналіз трудового потенціалу підприємства за показниками ефективності його використання Серія: *Економіка та підприємництво*. 2008. Випуск №4. С. 111-116.

Ольга БОДНАР,
доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри маркетингу та управління бізнесом,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
Україна

ЦІНОВА ВОЛАТИЛЬНІСТЬ РИНКІВ ПРОДОВОЛЬСТВА В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

В сучасних умовах значна увага приділяється цінovій волатильності ринків ресурсів та сировини, яка являється як проявом, так і каталізатором кризових явищ. Особливо це стосується ринків продовольства, що пов'язані із енергетичними ринками, а також відображають ризики для продовольчої безпеки як окремих країн, так і світу в цілому.

Проблематика цінovої волатильності та пов'язані із нею загрози досить ґрунтовно розглядається у працях фахівців ФАО та Світового банку, оскільки

вона тісно корелює із місією даних організацій. Ряд досліджень були виконані в контексті викликів, що виникли через військовий конфлікт між Україною та Росією [1-3]. Хоча висновки та довгострокові прогнози робити поки передчасно, проте досить важливо чітко окреслити існуючі небезпеки та розробити напрями швидкого реагування залежно від розвитку ринкової ситуації.

В цілому ризики, що створюють умови підвищення волатильності ринків продовольства внаслідок збройного конфлікту можуть бути розподілені за наступним чином. По перше, вони пов'язані безпосередньо із кон'юктурою ринків сільськогосподарської продукції та продовольства. Тут слід відмітити, що сторони конфлікту являються одними із найбільших постачальників продовольства на світовий ринок та формують пропозицію цієї продукції. Зокрема частка України у світовому експорті пшениці у 2021 році складала 10%, РФ – 18%. Також за прогнозами у 2021/22 МР Україна могла б забезпечити 18% від загального обсягу світового експорту кукурудзи, що відповідає третьому місцю серед світових постачальників цього виду продукції. Це зумовлює велику ймовірність вразливості імпортозалежних країн із низьким рівнем доходів та дефіцитом продовольства. При цьому, за оцінками експертів компенсація поставок із інших регіонів, зокрема країн ЄС, Аргентини, Канади, США та інших, не зможе повністю покрити скорочення поставок із України та РФ [2].

Крім того значний вплив на волатильність ринку мало порушення ланцюгів постачання пов'язаних із закриттям морських портів в Україні та економічні санкції, що зумовили складності із збутом в РФ. При цьому слід відмітити, що певна стабілізація ринку відбулася внаслідок підписання Чорноморської зернової ініціативи по безпечному транспортуванню зерна та продовольства з портів України, яка складалася із двох угод. Окрема угода була підписана між Україною, Туреччиною та ООН та угода між Росією Туреччиною та ООН. Згідно яких передбачається безпечне судноплавство для експорту зерна та

інших продуктів харчування із українських портів відповідними зерновими коридорами [4-5].

Також загрози дефіциту на світовому ринку продовольства виникли через зменшення темпів чи обмеження експорту зерна окремими країнами з метою забезпечення внутрішніх потреб, а також зростання імпорту з боку країн Близького Сходу та Північної Африки, а також Китаю через негативні очікування росту цін.

В умовах збройного конфлікту суттєво зростають виробничі ризики, які призводять до зростання витрат на продовольство та в кінцевому випадку цін роздрібного ринку. Встановлено, що суттєвий вплив мали нестабільні та нерідко загрозливі умови функціонування безпосередніх виробників сільськогосподарської сировини в Україні, при чому деякі із них змушені були працювати в умовах небезпеки для життя та здоров'я. Крім того на фоні скорочення обсягів оборотних коштів сільськогосподарські підприємства зіткнулися із проблемами доступності робочої сили, яка зумовлена переміщенням населення у безпечні регіони, доступності до пального, насіння, добрив та засобів захисту рослин. Це суттєво збільшило витратну частину діяльності підприємств та, на фоні обмеження можливостей експорту зернових та олійних культур, поставило їх на межу виживання. Ще одним чинником скорочення поставок на внутрішні ринки та підвищення волатильності ринків продовольства в умовах збройного конфлікту являлося знищення чи пошкодження посівів сільськогосподарських культур в результаті воєнних дій та окупація значних територій, південної та східної частини України та обмежений доступ до фінансових ресурсів. За різними оцінками втрати площ складають 20-28%. Відповідно очікується скорочення площ у наступному маркетинговому сезоні.

Встановлено, що з початком збройного конфлікту відбувся ціновий стрибок на ринках групи зернових та олійних. Із початком сезону 2022/23 МР ціни на ці види продукції повернулися до значень 2021 року, проте ситуація залишається складною на ринку продовольчої пшениці у зв'язку із складністю

логістики із України та невизначеності у продовженні реалізації Чорноморської зернової ініціативи. При цьому слід відмітити, що після підписання угоди ціни на пшеницю знизилися до рівня, який був досягнутий до початку війни.

Цінова ситуація на ринках продукції тваринництва, зокрема м'яса та молока і молочних продуктів має свої локальні особливості та певною мірою залежить від цінових коливань на ринках зернових та олійних. Так індекси цін ФАО в частині товарних груп, що включають м'ясо та молочні продукти протягом лютого – червня 2022 року демонстрували помірне зростання. Проте в локальному розрізі в силу накопичення значних запасів зернових та олійних культур в Україні та понижувальної цінової тенденції можливе зниження темпів росту витратної частини у виробництві продукції тваринництва, особливо м'яса свиней та птиці.

Проте значний ріст цін на енергоносії, що є суттєвою складовою витратної частини, може нівелювати кон'юнктурні зниження цін на ринку сільськогосподарської сировини. Крім того підвищення привабливості ринку біоенергетичних ресурсів також сприяє підвищенню волатильності ринку продовольства.

В умовах збройного конфлікту важливо оперативно приймати міри з метою стабілізації продовольчих ринків. Зокрема варто проводити постійний та ретельний моніторинг для отримання даних щодо ситуації на внутрішніх ринках, цін на засоби виробництва, здійснення оцінки впливу військових дій на процес ведення сільського господарства, чіткого розуміння порушень логістики та збоїв в усіх ланках ланцюга поставок продовольства, а також розширення альтернативних варіантів їх відновлення.

Для стабілізації поставок на ринок зернових та продуктів їх переробки та продукції тваринництва необхідно забезпечити надання підтримки дрібним та середнім сільськогосподарським виробникам з метою стабілізації та відновлення поставок. Зокрема у вигляді постачання пального та засобів виробництва. Необхідно приймати міри щодо захисту виробничих активів від знищення чи збитків, що завдаються війною.

Крім того важко переоцінити важливість гуманітарної продовольчої допомоги, яка надається для підтримки тимчасово переміщеного населення, надання соціальної підтримки у вигляді допомоги та субсидій, адресної допомоги для полегшення наслідків війни для постраждалого населення. В даному випадку це дає можливість уникнути скорочення обсягу споживання та якості харчових продуктів для соціально-незахищених верств населення, а також стабілізувати внутрішній попит на ринку продовольства.

Список використаних джерел

1. FAO. 2022. Ukraine: Note on the impact of the war on food security in Ukraine, 20 July 2022. Rome. URL:<https://doi.org/10.4060/cc1025e>.
2. Impact of the Ukraine-Russia conflict on global food security and related matters under the mandate of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). 170 session. COUNCIL. 13–17 June 2022. URL: <https://www.fao.org/3/nj164en/nj164en.pdf>.
3. Ruta, Michele (ed.). 2022. The Impact of the War in Ukraine on Global Trade and Investment. Washington, DC. World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/37359> License: CC BY 3.0 IGO.
4. Cameron Watson The Black Sea Grain Initiative Metis Insights. Dryad Global 2022. URL: <https://landing.dryadglobal.com/metis-insights-black-sea-grain-initiative-analysis>.
5. Joint Coordination Centre opens in Istanbul to facilitate safe export of commercial foodstuffs and fertilizers from Ukrainian ports. JCC Press Release 27 July 2022 final. Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. United Nations URL: <https://ukraine.un.org/en/192320-joint-coordination-centre-opens-istanbul-facilitate-safe-export-commercial-foodstuffs-and>.